

Aleksandra Nowakowska

Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedrze Gospodarki Regionalnej i Środowiska
olanow@uni.lodz.pl

TERYTORYALIZACJA PROCESÓW GOSPODARCZYCH – OD SPECJALIZACJI DO SPECYFICZNOŚCI W ROZWOJU

Streszczenie: Zjawisko terytorializacji procesów rozwoju pokazuje proces zakorzenienia działalności gospodarczej w relacjach społecznych i przestrzennych. Terytorializacja prowadzi do tworzenia nowych wartości i zasobów oraz powstania specyficznego, kreatywnego systemu relacji, zdolnego do szybkiego dostosowania się do zmian. Umożliwia ewolucję w rozwoju – od prostej koncentracji działalności gospodarczej przez specjalizację do specyficznego w rozwoju. Celem artykułu jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: kiedy prosta koncentracja i aglomeracja działalności gospodarczej danej branży może przekształcić się w specjalizację regionalną? Jakie czynniki i uwarunkowania decydują o terytorializacji działalności gospodarczej i tworzeniu specyficznego w rozwoju? Artykuł ma charakter teoretyczny. Zastosowana metoda badawcza to krytyczna analiza literatury przedmiotu.

Słowa kluczowe: terytorializacja, specjalizacja, rozwój regionalny.

JEL Classification: R1, R11.

Wprowadzenie

Od ponad dwóch dekad w naukach ekonomicznych nastąpiła reinterpretacja pojęć „regionu” i „rozwoju regionalnego” w kierunku pojęć „terytorium” i „rozwoju terytorialnego”. To nowe podejście teoretyczne radykalnie odmiennie interpretuje znaczenie przestrzeni w procesach rozwoju. Terytorium określane jest przez pryzmat relacji i sieci lokalnych aktorów oraz kapitał organizacyjny i instytucjonalny. Jest również źródłem wielu niematerialnych zasobów, takich jak:

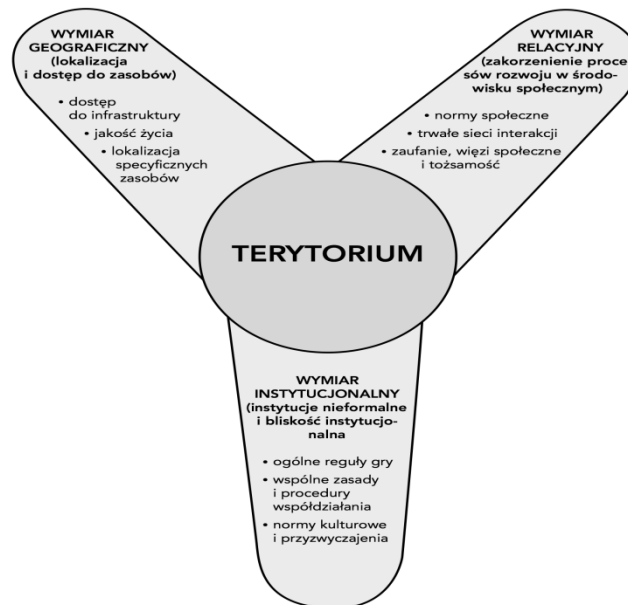
informacja, wiedza, innowacja, a także miejscem tworzenia się zasobów oraz zdolności rozwojowych podmiotów.

W kontekście terytorialnego paradygmatu rozwoju eksponuje się pojęcie „zakorzenienia działalności gospodarczej w tkance terytorialnej”, określane także mianem „terytorializacji”. To osadzenie podmiotu w relacjach społecznych i gospodarczych oraz uruchomienie mechanizmów współtworzenia nowych wartości oraz zasobów, strategicznie cennych, tak dla pojedynczego podmiotu, jak i całej gospodarki.

Celem artykułu jest teoretyczne poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: kiedy prosta koncentracja i aglomeracja działalności gospodarczej danej branży w regionie może przekształcić się w specjalizację regionalną? Jakie czynniki i uwarunkowania decydują o terytorializacji działalności gospodarczej oraz pojawieniu się specyficzności w rozwoju? Artykuł ma charakter teoretyczny. Zastosowana metoda badawcza to krytyczna analiza literatury przedmiotu.

1. Terytorium i jego rozwój – istota pojęć

Ponownemu wzrostowi zainteresowania regionem jako skalą organizacji życia gospodarczego oraz oddziaływania politycznego towarzyszy ewolucja podstawowych pojęć, wywodząca się z długiej tradycji badań regionalnych i nawiązująca do literatury dotyczącej terytorialnych form organizacji działalności gospodarczych. W terytorialnym paradygmacie rozwoju, terytorium nie jest przestrzenią wyodrębnioną według kryterium geograficzno-administracyjnego, ale przestrzenią ukształtowaną historycznie, w której powstał specyficzny układ instytucjonalno-organizacyjny. To przestrzeń stworzona poprzez naturalne powiązania społeczne i gospodarcze, tworzone przez podmioty posiadające wspólny cel działania [Pecqueur, 2000]. I. Pietrzyk pisze: „kategoria terytorium wykracza poza pojęcie przestrzeni fizycznej i rozumiana jest jako przestrzeń »stworzona« (fr. *construit*) przez określoną społeczność, mająca swoją historię i kulturę, nagromadzoną wiedzę i umiejętności, wraz z funkcjonującymi w jej łonie instytucjami oraz sieciami relacji między wszystkimi aktorami życia społecznego-gospodarczego” [Pietrzyk, 2004]. Innymi słowy terytorium definiowane jest przez pryzmat specyficznych i endogenicznych zasobów powstałych w sposób ewolucyjny, jest swoistym zasobem gospodarczym posiadającym swoją historię, kulturę, swoją logikę i architekturę społeczną.

Rys. 1. Geograficzny, relacyjny i instytucjonalny wymiar terytorium

Źródło: Nowakowska [2015, s. 13].

Istota terytorium definiowana jest przez trzy wymiary zasobów, którym odpowiadają trzy rodzaje przestrzeni: przestrzeń geograficzna, przestrzeń relacyjna oraz przestrzeń instytucjonalna. Te dwie ostatnie formy przestrzeni tworzą „zawartość” terytorium i jego „tożsamość” [Pietrzyk, 2004]. Terytorium nie jest już „puste i pozbawione zawartości”, pozbawione „swoich form i swoich wymiarów” [Benko, 1998].

W nowym podejściu teoretycznym terytorium jest postrzegane jako:

- miejsce historycznie ukształtowane, posiadające silny społeczny i instytucjonalny kontekst, istotnie determinujący zdolności konkurencyjne podmiotów gospodarczych (społeczne umocowanie działalności przedsiębiorstw),
- miejsce zbudowane przez podmioty gospodarcze, identyfikowane i tworzone przez pryzmat podmiotów w nim funkcjonujących, posiadające własny sposób koordynacji zachowań i zarządzania zmianami (ang. *governance*),
- miejsce budowania działalności gospodarczej, lokalizacji i tworzenia zasobów specyficznych oraz relacji między partnerami, a także miejsce redukujące koszty transakcji gospodarczych i oferujące unikalne zasoby, strategicznie wartościowe,

- miejsce tworzenia się zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw, stanowiących podstawę budowania trwałej przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw w gospodarce opartej na wiedzy [Nowakowska, 2011].

Koncepcja terytorium i jego roli w rozwoju społeczno-gospodarczym radykalnie odróżnia się od tradycyjnych interpretacji przestrzeni i rozwoju lokalnego w teoriach ekonomii. Podejście terytorialne pokazuje, w jaki sposób dana przestrzeń nadaje dynamikę i własną autonomię procesom rozwoju. W tym ujęciu przestrzeń „wytwarza” dynamikę gospodarczą oraz nadaje jej unikalne cechy. Następuje odejście od interpretacji przestrzeni pojmowanej w kategoriach statycznego miejsca lokalizacji zasobów oraz podmiotów gospodarczych w stronę ujęcia dynamicznego, w którym terytorium określane jest przez pryzmat relacji i aktywność lokalnych aktorów oraz kapitał społeczny i instytucjonalny. A. Rallet wskazuje, że „rozwój regionalny oraz rozwój terytorialny to dwa odrębne pojęcia. Odwołują się one do dwóch różnych sposobów postrzegania przestrzeni geograficznej i jej łączenia z rozwojem gospodarczym (...). Rozwój terytorialny odwołuje się do przestrzeni, która nie jest dana, ale jest budowana. Budowana przez historię, przez kulturę oraz różne sieci społeczne. To one kształtują jego granice. Treść (tj. to, co zawiera terytorium) określa formę (tj. to, w czym terytorium jest zawarte), a granice terytorium są przemieszczającymi się granicami sieci społeczno-ekonomicznych. Tam, gdzie są granice sieci, tam kończy się terytorium. Funkcjonowanie terytorium nie jest warunkowane aktywnością podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju, ale pochodzi z mobilizacji sił wewnętrznych” [Rallet, 2008, s. 298].

2. Od aglomeracji do specyficzności – terytorializacja działalności gospodarczej

Koncepcja rozwoju terytorialnego silnie uwypukla związek między dynamiką zmian gospodarczych a cechami terytorium. Bazuje na pojęciach „zlokalizowanego charakteru aktorów” i „terytorializacji działalności gospodarczej”. Proces terytorializacji przedsiębiorstw obrazuje zmianę relacji między przestrzenią a działalnością gospodarczą. Rozwój przedsiębiorstwa jest silnie uzależniony od dynamiki rozwoju przestrzeni, w której funkcjonuje i odwrotnie – konkurencyjność terytorium determinowana jest poprzez sukces gospodarczy jego podmiotów. To zasoby, cechy i dynamika terytorium z jednej strony przyciągają inwestycje oraz tworzą dynamikę rozwoju podmiotów gospodarczych, z drugiej zaś przedsiębiorstwa poprzez swoją aktywność współtworzą logikę rozwoju

terytorium i decydują o jego konkurencyjności. W literaturze można odwołać się do wielu przykładów pokazujących jak korporacje międzynarodowe i ich filie, poprzez lokalizację w określonych regionach uzyskują dostęp do strategicznie wartościowych zasobów oraz systemu tworzenia nowej wiedzy i innowacji, zakorzeniając się w ten sposób w specyfice regionalnej [Sokołowicz, 2008]. Podmioty te, będąc szczególnym ogniwem procesu globalizacji, z jednej strony wykorzystują podstawowe zasoby terytorium, w którym funkcjonują, a z drugiej współuczestniczą w budowie jego specyfiki, wiążąc na trwałe swoje strategie działania z miejscem lokalizacji działalności gospodarczej. I. Pietrzyk wskazuje, że terytorium urasta do rangi zmiennej strategicznej w decyzjach podejmowanych przez podmioty gospodarcze, wzmacnia ich konkurencyjność i staje się źródłem wartości dodanej [Pietrzyk, 2001].

Zjawisko zakorzenia procesów rozwoju, często określane mianem „społecznego umocowania działalności gospodarczej” [Grzeszczak, 1999] (wprowadzone do nauk ekonomicznych przez K. Polanyiego), osadza działalność gospodarczą i jej efekty w środowisku społecznym oraz wyjaśnia społeczno-przestrzenną naturę procesów gospodarczych. Wskazuje, że relacje pomiędzy podmiotami gospodarczymi są mocno osadzone w środowisku lokalnym, współzależą od określonej struktury terytorialnej i panujących tam norm, zaufania, relacji społecznych. Ten społeczny wymiar terytorium charakteryzowany jest jako trwała sieć wzajemnych interakcji, zasób tworzony wspólnie przez daną społeczność, stanowiący jednocześnie czynnik i rezultat spójności tej społeczności. Kapitał społeczny, często określane mianem kapitału relacyjnego, jest elementem tworzącym zaufanie, poczucie przynależności i bazą dla wspólnego działania podmiotów współtworzących terytorium. Potencjał ten jest zarazem podstawą organizacji terytorium oraz sposobów koordynacji zachowań podmiotów w nim funkcjonujących. Leży on u podstaw tworzenia instytucji nieformalnych, determinuje więzi i tożsamość terytorium. Terytorium, to nie „dobrze namacalna rzeczywistość biofizyczna, ale konstrukcja społeczna. Jest ono z jednej strony zasobem dla rozwoju, a z drugiej zaś produktem tego rozwoju” [Jean, 2008, s. 297].

Zakorzenie działalności gospodarczej i terytorializacja procesów rozwoju są opisywane w zależności od perspektywy analizy procesów gospodarczych. Wielu autorów wskazuje różne wymiary i ujęcia zakorzenia działalności aktorów. Ciekawej w tym zakresie interpretacji dostarcza praca M. Hess *Spatial relationships? Towards a reconceptualization of embeddedness* [2004], która porządkuje i wskazuje występowanie trzech głównych składowych zakorzenia, wzajemnie ze sobą powiązanych (rys. 2). Wskazuje ona zakorzenia społeczne, sieciowe i terytorialne, które wzajemnie się przenikają i warunkują. Za-

korzenie społeczne tworzy szeroko rozumiana historia i dziedzictwo, jakie otrzymujemy w miejscu, w którym funkcjonujemy. To m.in. kontekst kulturowy, ramy instytucjonalne i regulacyjne, cechy środowiska społecznego, z którego pochodzi aktor. Zakorzenie sieciowe definiuje się przez pryzmat relacji i sieci powiązań, w których funkcjonuje dany podmiot (kapitał relacyjny). Zakorzenie terytorialne to przywiązanie działalności aktorów do konkretnego miejsca, w którym współtworzą kumulatywną informację i wiedzę oraz nowe zasoby strategicznie dla nich wartościowe [Grzesiuk, 2015].

Rys. 2. Podstawowe kategorie zakorzenia

Źródło: Na podstawie: Hess [2004, s. 178].

Istotny wkład w interpretację terytorialnego wymiaru procesów gospodarczych dostarcza podejście określane mianem „zasobowej szkoły strategicznego myślenia” (ang. *resource – based view of the firm*), rozwijane głównie w kontekście funkcjonowania przedsiębiorstwa. Zasobowe ujęcie rozwoju eksponuje dwa typy zasobów (czynników): generyczne – uniwersalne, powszechne, dające się odtworzyć na innym terytorium oraz zasoby specyficzne – unikalne, endogeniczne, wyrosłe z rozwoju terytorium, tworzące unikalność jednostki. Potencjał ten jest kumulowany i tworzony w długim okresie, powstaje w wyniku ewolucji, jak również jest „przywiązany” do jednostki terytorialnej. Zasoby specyficzne charakteryzują się także rzadkością występowania i posiadania ich przez konkurentów. Są one zarazem trudne do imitacji czy kopiowania przez innych, co w konsekwencji powoduje, że są trudno zastępowalne zarówno przez inne rodzaje zasobów, jak i przez inne podmioty w innych miejscach [Sokołowicz, 2008]. W przeciwieństwie do nich zasoby generyczne istnieją niezależnie od ich

wykorzystania i mogą być w pełni odtworzone na innym terytorium [Maillat i Kebir, 1999; Pietrzyk, 2001; Jewtuchowicz, 2006].

Zasoby specyficzne są niejako zakorzenione w przestrzeni. Oznacza to, że są trudno transferowalne, ich tworzenie w innej przestrzeni wymaga poniesienia dużych nakładów, a jednocześnie nie gwarantuje uzyskania pożądanego efektu. Zasoby specyficzne to w dużej mierze zasoby niematerialne, takie jak: relacje, umiejętności i zdolności, kultura czy sposób i zdolności organizacyjne. Do zasobów specyficznych można zaliczyć wykwalifikowaną pracę, wyrażającą się w specyficznych umiejętnościach, doświadczeniach i wiedzy czy długoletnie tradycje gospodarcze i atmosferę przedsiębiorczości. Są one postrzegane jako kluczowy czynnik współczesnych procesów rozwoju oraz budowania zdolności innowacyjnych regionów.

Uwzględniając ustalenia zasobowego podejścia do rozwoju oraz wkład paradygmatu bliskości, można wskazać różne trajektorie rozwoju terytorium, pokazując logikę przejścia od aglomeracji przez specjalizację do specyficzności w rozwoju przestrzeni. Te trzy fazy rozwoju przestrzeni to:

1. Faza aglomeracji charakteryzowana głównie przez bliskość geograficzną i koncentrację w przestrzeni aktywności gospodarczych. Ważną rolę odgrywają tu pieniężne korzyści zewnętrzne oraz łatwość przepływu informacji wynikająca z bliskiego położenia.
2. Terytorium specjalizacji bazujące na bliskości geograficznej i bliskości organizacyjnej. Zorientowane jest ono na wykorzystanie technologicznych efektów zewnętrznych, więzi przemysłowych oraz zdolności podmiotów do współdziałania. Następuje swoista koordynacja aktywności między aktorami gospodarczymi oraz gromadzenie wiedzy w danej dziedzinie technologii.
3. Terytorium specyficzności wykorzystujące bliskość geograficzną i organizacyjną oraz bliskość instytucjonalną. W wyniku gęstych relacji sieciowych tworzy się zdolność kreowania zasobów specyficznych, dóbr niepowtarzalnych, stanowiących o unikalności terytorium i jego pozycji konkurencyjnej [Jewtuchowicz, 2006; Levesque, 2008].

Tabela 1. Fazy w rozwoju przestrzeni

	Aglomeracja →	Specjalizacja →	Specyficzność
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Bliskość	Bazuje na bliskości geograficznej	Bazuje na bliskości geograficznej i organizacyjnej	Bazuje na bliskości geograficznej, organizacyjnej i instytucjonalnej
Wykorzystanie zasobów	Wykorzystanie zasobów generycznych	Przekształcenie aktywów generycznych w zasoby specyficzne	Tworzenie nowych, unikalnych (wspólnych) zasobów

cd. tabeli 1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Efekty	Prosta koncentracja działalności gospodarczej w przestrzeni	Akumulacja wiedzy w obszarze specjalizacji	Tworzy zdolność kreowania zasobów specyficznych
Logika funkcjonowania	Skupisko konkurujących ze sobą podmiotów	Zorganizowana struktura gospodarcza podporządkowana logice działania określonej branży	Kreatywny i elastyczny lokalny system społeczno-gospodarczy, zdolny do dostosowywania się do zmian i tworzenia nowych zasobów oraz możliwości rozwojowych

Terytorialny nurt analiz ubogaca rozumienie przestrzeni i wykracza poza jej postrzeganie w wymiarze geograficznym, gdzie interpretowane jest jako miejsce nagromadzenia czynników produkcji. Kluczowe znaczenie, obok zasobów materialnych ma tu bliskość przestrzenna (bliskość geograficzna) rozumiana jako dystans, fizyczna odległość między aktorami ekonomicznymi. Bliskość ta jest źródłem bezpośrednich kontaktów, wzmacnia intensywność i gęstość relacji zachodzących pomiędzy podmiotami. Fakt wspólnej lokalizacji w danym systemie produkcyjnym generuje wiele pozytywnych efektów zewnętrznych, które wraz ze wzrostem przestrzennej odległości tracą na znaczeniu. Bliskość przestrzenna ułatwia interakcję oraz współpracę, szczególnie w sferze tworzenia wiedzy i innowacji. Korzyści wynikające z bliskości geograficznej są identyfikowane, a także wyjaśniane w klasycznych nurtach geografii ekonomicznej, m.in. w ramach teorii aglomeracji oraz teorii efektów zewnętrznych.

W nowym paradygmacie, do klasycznej interpretacji przestrzeni, dołączony został organizacyjny i instytucjonalny wymiar. Terytorium oznacza znacznie więcej niż tylko przestrzeń fizyczną, oferującą bliskość geograficzną oraz relacje oparte na sąsiedztwie. Bliskość interpretowana jest tu w wymiarze organizacyjnym, jako zdolność podmiotów gospodarczych do podejmowania wspólnych przedsięwzięć. Podmioty te, jak określa A. Rallet, są aktorami zlokalizowanymi, jak również zaangażowanymi – umiejscowionymi, zarówno w przestrzeni geograficznej i gospodarczej, jak i wiązce wzajemnych relacji warunkujących ich działalność produkcyjną, handlową oraz innowacyjną [Rallet, 1999]. Relacje te stanowią bazę koordynacji zachowań podmiotów gospodarczych, a także tworzą efekt skumulowany, który nie jest prostą sumą zachowań indywidualnych.

Gęste i efektywne sieci powiązań oraz relacji gospodarczych prowadzą do tworzenia się zasobów specyficznych, niepowtarzalnych, stanowiących podstawę do budowania przewagi konkurencyjnej podmiotów gospodarczych. Zasoby specyficzne powstają w wyniku współdziałania, są współtworzone przez pod-

mioty gospodarcze i są wyrazem rosnących współzależności między przedsiębiorstwem a terytorium, prowadzą do powstawania specyficzności terytorium [Jewtuchowicz, 2014]. Zasoby specyficzne powstają w wyniku wielostronnych związków, są niematerialne i niemierzalne. Tworzą nowe wartości i kompetencje, będące wynikiem współpracy wszystkich podmiotów funkcjonujących w terytorium.

W przestrzeni dochodzi do procesów terytorializacji przedsiębiorstw, mechanizmów, w wyniku których przedsiębiorstwa jednocześnie korzystają oraz współuczestniczą w tworzeniu zasobów specyficznych, które stanowią o długotrwałej przewadze konkurencyjnej, tak regionu, jak i pojedynczego podmiotu gospodarczego [Sokołowicz, 2008]. To czynniki specyficzne tworzą z jednej strony różnorodność terytoriów, z drugiej determinują terytorialną przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw.

Terytorium tworzy własną przestrzeń instytucjonalną – oferuje podmiotom gospodarczym bliskość instytucjonalną wyrosłą na gruncie wspólnych procedur, ustalonych zasad i interakcji zachodzących między podmiotami. Wypracowane reguły to instytucje nieformalne, tworzące ramy funkcjonowania gospodarki. Są one bazą dla koordynacji działań, sprzyjają wymianie informacji, procesom kooperacji, interaktywnego i kolektywnego działania. Instytucje nieformalne są zlokalizowane oraz powiązane z terytorium (np. normy kulturowe, przyzwyczajenia), a poziom bliskości instytucjonalnej warunkuje zakres, a także sposób, w jaki podmioty gospodarcze koordynują swoje zachowania rynkowe [Nowakowska, 2013].

3. *Place-based policy* – w kierunku terytorializacji polityki rozwoju

Nowa interpretacja znaczenia przestrzeni w procesach rozwoju gospodarczego stała się podstawą do reinterpretacji sposobów prowadzenia polityki rozwoju lokalnego/regionalnego. U podstaw nowego paradygmatu kształtowania polityki rozwoju leży także krytyka dotychczasowych metod stymulowania rozwoju, dokonana u progu nowego okresu programowania. Kluczowe znaczenie miał tu raport F. Barca, wskazujący na nieefektywność oraz nieskuteczność polityki kohezyjnej tak w wymiarze budowania spójności, jak i konkurencyjności europejskiej wspólnoty [Barca, 2009]. Krytyka dotyczyła przede wszystkim zunifikowanej polityki regionalnej, nieuwzględniającej specyfiki miejsca oraz braku koordynacji i integracji działań podejmowanych przez różne podmioty publiczne. W odpowiedzi na te problemy podjęto próbę reform sposobów, jak również narzędzi stymulowania rozwoju w wymiarze europejskim, regionalnym i lokalnym, których ucieleśnieniem jest paradygmat terytorialnej polityki rozwoju (ang. *place-based policy*).

W ramach nowego podejścia wskazuje się konieczność reorientacji polityki regionalnej w stronę wydobycia oraz wzmocnienia specyficzności terytoriów (czego odzwierciedleniem jest lansowana w ostatniej dekadzie koncepcja inteligentnych specjalizacji regionalnych). Postulowana jest większa terytorializacja polityki rozwoju przejawiająca się w:

1. Przewartościowaniu czynników rozwoju – eksponowaniu endogeniczności i różnorodności zasobów jako źródła rozwoju społeczno-gospodarczego.
2. Orientacji polityki na wzmocnienie kapitału relacyjnego – budowaniu wewnętrznych i zewnętrznych powiązań na rzecz zwiększenia usieciowienia gospodarki.
3. Zwiększeniu dialogu i zaangażowaniu społecznego oraz partnerstwa publiczno-prywatnego w działaniach na rzecz rozwoju gospodarczego.
4. Budowaniu kapitału instytucjonalnego i integracji działań różnych podmiotów publicznych (identyfikacja i realizacja wspólnych celów rozwoju).
5. Terytorialnym zróżnicowaniu polityki rozwoju – odejściu od uniwersalnego modelu polityki na rzecz polityki zróżnicowanej, w zależności od specyficznych zasobów, problemów i mechanizmów rozwoju terytorialnego.

Reasumując, w praktyce terytorializacja polityk publicznych polega na zróżnicowaniu lokalnym oraz regionalnym instrumentów polityki, poprzez dostosowanie rozwiązań prawnych, instytucjonalnych, organizacyjnych oraz stopnia, kierunków i sposobu finansowania przedsięwzięć prorozwojowych, do specyficznych potrzeb jednostek terytorialnych. Podejście terytorialne ogniskuje swoją uwagę na trzech fundamentalnych elementach: po pierwsze na terytorialnych zasobach i uwarunkowaniach rozwoju (specyficznych i endogenicznych zasobach, wewnętrznych powiązaniach gospodarczych, więziach w lokalnych społecznościach). Po drugie, na integracji działań podejmowanych w różnych układach instytucjonalnych i wzmocnianie partnerstwa na rzecz budowania rozwoju społeczno-gospodarczego. Po trzecie, na dynamizacji mechanizmów rozwoju w obszarach funkcjonalnych, tworzących spójne terytoria, niezależnie od układu administracyjno-politycznego. Stąd też terytorialny paradygmat rozwoju określany jest często jako terytorialno-funkcjonalny lub też zintegrowane podejście do kształtowania rozwoju.

Podsumowanie

Nowy paradygmat rozwoju zrywa z tradycyjną, funkcjonalną logiką organizacji życia społeczno-gospodarczego i podejmuje próbę wpisania procesów rozwoju w ramy terytorialne, korzystając z zasobów oraz aktywności wspólnoty

lokalnej. W podejściu terytorialnym przestrzeń jest „ulepszona” wartościami społeczno-kulturowymi i śladami lokalnej historii, wyraźnie różni się od przestrzeni geograficznej – zawiera element społecznego środowiska, gdzie jej aktorzy są wzajemnie połączeni wartościami ekonomicznymi, kulturowymi, a także historycznymi [Moulaert i Sékia, 2003]. W przeciwieństwie do klasycznej interpretacji przestrzeni, podstawą funkcjonowania terytorium są interakcje pomiędzy aktorami. To one określają terytoria i definiują sposób funkcjonowania.

Uterytorialnienie mechanizmów oraz procesów rozwoju doprowadziło do głębokiej reorganizacji obszarów i narzędzi badawczych nauk społecznych oraz interdyscyplinarnego podejścia do interpretacji znaczenia przestrzeni w procesach rozwoju. Wielowątkowość tego spojrzenia z jednej strony pcha regionalistów w nowe obszary analizy, z drugiej zaś nastęrcza wiele trudności interpretacyjnych. Terytorializacja tworzy nieograniczone możliwości zróżnicowanych trajektorii rozwoju lokalnego, będących pochodną wewnętrznych relacji, wspólnych interesów czy zdolności do tworzenia wspólnych zasobów.

Literatura

- Barca F. (2009), *An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A Place-based Approach to Meeting European Union Challenges and expectations*, Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy, www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/.../barca_report_en.pdf (dostęp: 14.03.2015).
- Benko G. (1998), *La science régionale*, serie Que sais-je? PUF, Paris.
- Grzesiuk K. (2015), *Zakorzenie społeczne gospodarki. Koncepcja Marka Granovettera*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Grzeszczak J. (1999), *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, nr 173, s. 56-58.
- Hess M. (2004), *Spatial Relationships? Towards a Reconceptualization of Embeddedness*, „Progress in Human Geography”, Vol. 28, No. 2.
- Jean B. (2008), *Le développement territorial. Une discipline scientifique émergente* [w:] G. Massicotte (ed.), *Sciences du territoire. Perspectives québécoises*, Presses de L'Université du Québec, Québec.
- Jewtuchowicz A. (2006), *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Levesque B. (2008), *Contribution de la 'nouvelle sociologie économique* [w:] G. Massicotte (ed.), *Sciences du territoire. Perspectives québécoises*, Presses de L'Université du Québec.

- Maillat D., Kebir L. (1999), *Learning region et systemes territoriaux de production*, "Revue d'Economie Regionale et Urbaine", No. 3, s. 429-449.
- Moulaert F., Sékia F. (2003), *Territorial Innovation Models: A Critical Survey*, "Regional Studies", Vol. 37(3), s. 289-302.
- Nowakowska A. (2011), *Regionalny wymiar procesów innowacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Nowakowska A. (2013), *Terytorium – źródło procesów innowacji* [w:] A. Nowakowska (red.), *Zrozumieć terytorium. Idea i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Nowakowska A. (2015), *Zintegrowane plany rozwoju – w stronę terytorialno-funkcjonalnego podejścia do rozwoju jednostki terytorialnej* [w:] A. Nowakowska (red.), *Nowoczesne metody i narzędzia zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Pecqueur B. (2000), *Le developpement local pour une economie des territoires*, Syros, Paris.
- Pietrzyk I. (2004), *Paradygmat rozwoju terytorialnego* [w:] W. Kosiedowski (red.), *Gospodarka i polityka regionalna okresu transformacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Pietrzyk I. (2001), *Zasoby specyficzne jako determinanta konkurencyjności regionów* [w:] A. Klasik (red.), *Konkurencyjność miast i regionów a przedsiębiorczość i przemiany strukturalne*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Pietrzyk I. (2004), *Globalizacja, integracja europejska a rozwój regionalny* [w:] A. Jewtuchowicz (red.), *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Rallet A (1999), *L'economie de proximité*, Communication INRA, Paris.
- Rallet A. (2008), *Commentaires du texte d'Olivier Crevoisier* [w:] A. Mollard, E. Sauboua, M. Hirczak, *Territories et enjeux du developpement regional*, Editions Quae, Paris.
- Sokołowicz M.E. (2008), *Region wobec procesów globalizacji – terytorializacja przedsiębiorstw międzynarodowych (na przykładzie regionu łódzkiego)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

TERRITORIALISATION OF ECONOMIC PROCESSES – FROM SPECIALIZATION TO THE SPECIFICITY IN DEVELOPMENT

Summary: The phenomenon of territorialization of development processes shows the process of rooting of economic activity in social and spatial relationships. Territorialization leads to the creation of new values and resources, and the emergence of a specific, creative relationship system capable of rapidly adjusting to change. It enables evolution in

development – from a simple concentration of economic activity through specialization to specificity in development.

The aim of the article is to search, in a theoretical way, for the answers to the following questions: when a simple concentration and agglomeration of economic activity turns into a regional specialization? Which factors and conditions determine the territorialisation of economic activity and the emergence of specificity in development paths? The presented article is of theoretical nature, based on a method of critical analysis of literature.

Keywords: territorialisation, specialization, regional development.